

DIN „ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRĂ...” DIRECTORII DE TEATRE

Septembrie... Toți salariații teatrelor s-au întors din concediu, toți (până și directorii) sînt dornici să facă treabă... Cum orice început implică și o trecere în revistă a forțelor, poate că unii conducători de colective au și imprudența de a-și recapitula propriile posibilități. Profitînd de acest moment rar și luxos, sperăm că îi vom ajuta în depistarea și rezolvarea fisurilor manifestate în cadrul relațiilor cu subalternii — prin cîteva spicuiuri din rîndurile alcătuite, acum vreo patru veacuri și jumătate, de către „bunul credincios Io Neagoe, voevodul Țării Unghrovlahiei”. Ni se pare că — în ciuda secolelor scurse — în perimetrul teatral, unele dintre învățături își mai dovedesc încă o tristă realitate.*

Partea a doua a învățăturilor lui Neagoe voevodul Basarab, domnul Țării Muntenesti, care au învățat pre fii-său Theodosie, așijderea și prea alții care vor fi în urma lui de sfaturile populare unși, încorunați directori, pentru multe și bogate lucruri, care sînt directorilor folositoare de suflet și vrednice de cîntea și pohvala direcției, așijderea și pre toți colaboratorii săi.

CAPUL I

Fătul mieu Theodosie și voao, cinstiților și dulcilor miei directori care veți fi în urma noastră, așijderea și dumneavoastră, iubiții miei regizori! Așa vă învăț:

(...) Cela ce-și păzește gura, acela-ș rădică mintea sus (...) Vorbele cele multe atîțî urgie și minie. (...) Somnul cel multu îngroașă gîndul. (...) Cel ce iubește lărgimea, acela gonește facerile de bine (...), că cum mînîncă rugina pre hier, așa mînîncă și

* Cu excepția cîtorva cuvinte de noi introduse (pe care cititorul le va recunoaște cu ușurință), tot restul textului corespunde întocmai versiunii românești (sec. XVII) a „ÎNVĂȚĂTURILOR”. Mulțumim celor ce realizează ediția critică — Florica Moisiș și Dan Zamfirescu — pentru a ne fi pus la dispoziție textul, înainte de apariție.

Dacă în unele pasaje, în loc de „director”, veți citi „regizor” — poate nu veți greși prea mult.

pre director au pre regizor slava cea omenescă, deaca i să va lipi inima de dinsa. Și cum se înfășură volbura sau curpenul de viță și pîiarde roada ei, așa fătul micu, pîiarde trufia și mindrețele roada directorului și a regizorului. Că plecăciunea cea înțeleaptă iaste mai întîii de toate bunătățile. (...) Cum mîinîcă carii copacii și gîndacii îi fac făr de frunză, așa și pizma-i pîiarde sufletul omului de teatru.

CAPUL II

Învățătura iar a lui Neagoe voevod către coconii săi și de către alți de sfaturile populare aleși directori, cum vor pune actorii la distribuții, încadrări și prime.

Cînd veți vrea să puneți distribuții, liste de încadrări și de prime, nu să cade să căutați dacă (actorii) vă vor fi rudenii (și) pentru aceia să-i puneți, că aceia iaste fătărnicie. Că dar de veți fi avîndu rudenii multe, sau de vor vrea rudeniiile tale să aibă cînte și socoteală mai multă decît alții, cum s-ar zice toate măriirile pre dinșii să (să) razime (...) — nu iaste bine: (...) că cel ce va să fie director adevărat, aceluia nu i se cade să aibă rudenii, ci numai colaboratori drepti. Iar actorii care vor fi săraci și să vor fi nevoit de vor fi slujit cu dreptate, voi să-i dați îndărăt și să căutați numai rudele voastre?

(...) Și de vă vor zice, sau din regizori, sau dintre actori, să ridicați pre vreun actor să-l puneți (în locul altuia în vre-un rol), voi să socotiți (...) Să nu vă grăbiți nici într-un chip să le umpleți voile îndată, să scoateți un vrednic și să puneți un nevrednic în locul lui (...) Dreptu aceia să cade, cîndu vei distribui actorul și-l vei pune sau la cînte mai mare, sau la mai mică, să nu te pripești să-l pui îndată, ci întîii (...) întreabă și pe sfetnicii tăi; iar de vei cunoaște tu însuși, cu adevărat, că iaste mai bine, aceia și fă, — și ce va fi de potrivea lui, aceia să și fie. Decii dacă-l vei pune, nu te grăbi pentru vreo părere sau pentru cuvintele cuiva să-l scoți numaidecît, de nu va fi vinovat — ci cu multă socoteală și chibzuială a ta, cu care l-ai pus, cu acia acum ți să cade să-ți iei seama, cu minte bună, și să-l scoți deaca va fi vinovat. (...) De (...) va avea vină (...), tu arată-i vina care o au făcut, să o vază. Iar deaca va fi drept (...), aceluia i să cade să i se facă cînte (...) ca să vază și alții și să să îndulcească de tine. Iar de va fi cineva vrednic și harnic de cîntea lui și-l va pîri cineva la tine, tu nici o dată să nu te grăbești pentru acele pîri să-l scoți din cînte, că deacă-l vei scoate, decii nu-ți va mai fi priaten — iar cîndu iaste vinovat, tu-i arată vina, să și-o vază și să și-o cunoască, decii nu va mai avea părere rea pe tine.

Cît vor vrea să vie la tine la judecată, nici o dată să nu te grăbești să judeci pînă nu-l vei pune (pe învinuit) să stea de față înaintea ta. Ci de te vei grăbi pentru pîra lor să le faci judecată sau să-ți umpli voia minci tale, ce vei folosi? Nimic — fără numai cît vei face greșală sufletului tău.

CAPUL VIII

Învățătură a lui Neagoe voevod către fie-său Theodosie voevod și către directori, către toți, pentru consiliile artistice și pentru sfătuitori îndeobște.

(...) Că directorul carele are minte, nu-i trebuiește (...) altă avuție, făr numai numele cel bun (...) Pentru aceia eu te învăț, fătul micu, și pre dumneavoastră directori și regizori, pre toți, să faceți așa cum zic eu, că mie-m pare să fie mai bun numele cel bun decît avuția cea multă.

(...) (În consiliu, cînd cineva vorbește), tu să socotești toate cuvintele lui cu socotință și cu luare aminte (...), măcar bune, măcar rele, măcar cu blîndețe, măcar cu minie; tu toate le ții în mintea ta și nimic dintr-însele să nu uiți. Și nici să te foarte bucuri (...) (cînd) va spune cuvinte bune, nici să te minii (...) (cînd) va spune (...) cuvinte de rău, ci-l întreabă de toate cu blîndețe (...) apoi îi zi așa: „Dar acuma ai a mai zice alte cuvinte (...)?” Iar el, deaca va zice că nu mai sîntu (...), tu să nu-i mai răspunzi nici un cuvînt în potrivă, că de-i vei mai răspunde ceva, nimic nu vei folosi (...). Cuvîntul iaste ca vîntul, deaca iese din gură nici într-un chip nu-l mai poți opri, și măcar de te-ai căi și ziua și noaptea.

(...) Toate cuvintele (...) să le ții minte (...), măcar bune, măcar rele, tu să nu te întristezi, ci să aibi față și chip vesel către toți, și să întrebîi întîii cu dragoste și cu

dulceață spre (...) sfetnicii tăi (...) ce se cuvine să (să) răspundă cuvintelor pe care le auziseră de toții: (...) Acum trebuie să vă sfătuiți (...), că voi sinteți dreptatea mea și nădejdea mea și cit veți putea mai bine. atita să socotiți (...) "Așa să întrebi (...), iar tu nici un răspunsu să nu le dai, ci numai ce-i ascultă pre tot cu dragoste și-i întreabă; să nu-ți fie rușine sau să te ții mare, cugetînd (...) în inima ta: „Eu fiind director, cum poate fi de întreb (pe) tot (...) de sfat, și ei sint subalterni mie?“ (...) Directorul care nu-ș va întreba consiliul (...), acela nu face bine (...) Amar celuia ce se sfătuiște singur și pre altul nu-l întreabă (...).

O fătlor meu și voi fraților, cit iaste de bine să mîngîiați pre colaboratori toată vremea și să vă sfătuiți cu dinșii în tot ceasul, să luați sfat și de la cei mai mici și de la cei ai doilea și de la cei mai de jos, că așa să cade. Să mergi cu dinșii (...) și să sfătuiți toate sfaturile, și care vor fi mai bune, voi să le primiți în inimile voastre, iar care nu vă vor fi de folos, voi să le lăsați. Și să nu oprești pe nimeni să nu grăiască la sfat (spunîndu-i): "Iată că cuvintele tale nu ne sint de nici o treabă, că grație niște cuvinte în zadar", (ci) toate cuvintele ale tuturor le primești a fi bune.

(...) Trebuie să te sfătuiști cu colaboratorii în tot ceasul, măcar de sinteți și director, și puternic. Că directorul să socotește ca un dafin mare și înalt cînd are niște păzitori foarte buni de-l păzesc și-l curățesc de toate uscăciunile și secăturile și alte lucruri care nu sint de treabă. Deci pînă îl curățesc păzitorii și-l păzesc de toate răutățile și primejdii, el crește frumos și face multe feluri de flori și să înălțeze mînănat și frumos și să laudă numele lui preste tot pămîntul, iar numele păzitorilor lui nimeni nu le mai pomeneste. Iar deaca-l părăseau păzitorii și nu-l mai păzesc, el să pustiască și nici locul nu i să cunoaște și numele lui piare și trece ca o umbră. Așa și directorul, pînă îl păzesc colaboratorii cu sfat bun și-l curățesc de toate sfaturile cele rele, și de năravurile cele rele, lauda lui și înțelepciune(a) i să întinde (...) și zic toți: "Tu ești mai vrednic și mai înțelept decît toți" — iar nu zic că fac colaboratorii voștri acele sfaturi, ci laudă tot pre director și numele lui proslăvesc. Iar colaboratorii (...) deși fac ei sfaturile cele bune, nimeni nu-i știe nici îi laudă. Pentru-aceia iaste bine să primiți sfaturile cu bucurie (...) Amar celuia ce să socotește el însuși deosebit, iar pre nimeni nu întreabă de sfat, că acela nu iaste de nici o treabă (...) și să piarde el însuși și să vă chema nebun pentru semeția (sa).

(La sfîrșit), tu le zici așa: "Acum pасаți toți pe la gazde și sa vă mai sfătuiți (...) (spre a) dăscoperi alte sfaturi mai bune (...) și dimineață iar să veniți la mine să-m spuneți cum ați mai gîndit."

(...) Decii te chibzuiește și tu cu mintea ta (...) și deaca vei cunoaște că iaste sfatul tău mai bun, tu nu te lauda, nici nu te ținca ca cu măstria socotindu talc iaste aceasta (...) și iarăși că chemi sfătuitoarii tăi la tine și să le zici: "(...) Veți fi aflat alt sfat mai bun?" Iar deaca vor zice ei: "Ba, tovarășe director, tot sfatul cel de ieri avem, iar altul mai bun noi n-avem", atuncea tu să le răspunzi și să le zici: "Ascultați, tovarăși, eu așa am cugetat în inima mea că va fi mai bine" și spune gîndul tău și socoteala ta înaintea lor. Decii deaca vor zice toți că iaste sfat bun (...), tu nu te trufi (...); iar deaca vor zice toți: "Ba, tovarășe director, mai bun iaste sfatul care l-am sfătuit înainte toți", voi fraților și feții mei, nu vă rușinați de dinșii, nici vă trufiți și să vă mîniați, ci ziceți: "Va, dar, iubii mei tovarăși, (...) deaca ziceți toți să fie mai bine așa, și eu încă, cu pace poruncesc, să fie după cuvîntul vostru."

CAPUL X

Invățătura a lui Neagoe voevod către fie-său Theodosie voevod și către directori, către toți, ca să fie milostivi și odihnitori.

(...) Să nu cumva să iei ceea ce i se cuvine de la vreun actor care va fi harnic și înțelept și să o dai altuia (doar) că it va face glumă și veselii și risuri. Ci pentru că it va face veselii și glume, tu să-l miluiești de-a mîna cu ce vei vrea, iar nu să dai înlesniri măsăricilor și celor ce fac risuri, ci să dai celora ce vor fi harnici de cîntec și de slujba ta.

(Înainte de a angaja actori, mai ales cînd pentru acele angajări ești bombardat cu tot felul de intervenții), să-i vezi și să-i știi ce oameni sint (...) Că vei pune pre cineva actor, (numai) pentru căci va zice cineva, tu-ș faci doo lucruri de pagubă, căci darul iaste al tău, iar cîntecul iaste a altuia.

Și de vei da cuiva un post sau un rol (doar) pentru voia cuiva, cugetă că nu v-au adunat cei în drept să ne fiț toț directori (...). ci numai pe tine te-au ales (...). Decii de nu vei fi tu harnic să cunoști tu turma ta și să le împarți tuturor pre dreptate, ce director și ce păstor te vei chema, cînd vei lăsa să să amestece toț în lucrurile direcției și să fie directori ca și tine?

(...) Să nu vă daț cinstea voastră nici o dată altora, că dacă-ț vei da cinstea ta lor, decii tu ce vei mai fi bun? (...) Sau cine te va mai băga în seamă să vină la tine, deaca vreme ce vei umplea voia altora, iar celor ce (...) vor sluji bine, tu nu le vei face dreptate?

(...) Ei (...) să cunoască că tu le ești director și (...) mai mare preste dinșii (...), iar cinstea ta (...) tu să o ții cu mîinile tale. Drept accia, fătul meu te dășteaptă și te socotește (...) și să nu-ț dai cinstea ta subalternilor tăi, că tu-i pui pre dinșii în distribuții, iar nu ei te pun pre tine director (...). Iar tu, deaca ești harnic, îți rînduiești turma și o întocmești bine, să nu unii să să crească și să să îngrășă, iar alții să moară dă foame — ci să împarți tuturor întocma, fieșteci după lucrul său, și căruia cum îi va fi slujba, așa să-i fie și cinstea și mila.

p. conf. *Mihai Dimiu*

Desen de NEAGU RADULESCU

